

Jaarstukken 2017

Versie: 8.0.0.0.0.0

3

Economie

Economie

<i>Programmanummer</i>	3
<i>Commissie</i>	Werk en Middelen
<i>Portefeuille(s)</i>	Bereikbaarheid, Economie, Binnenstad en Cultuur

De missie van het programma Economie luidt:

"De gemeente Leiden staat voor een vitale en duurzame economische structuur in samenwerking met haar stadspartners en de regio."

Ontwikkelingen in 2017

De economie is aan verandering onderhevig en dit is merkbaar op het gebied van kantoren, consumenten en bedrijven. Omdat consumenten vaker on-line winkelen daalt het aantal winkels en wijzigt het karakter van winkelgebieden. Mede hierdoor komt vanuit de markt de vraag om door bijvoorbeeld een stedelijk distributiecentrum een manier te vinden om op een duurzame manier winkels te bevoorraden en pakketjes bij mensen thuis te bezorgen. Het aantal ZZP-ers, flex- en thuiswerkers neemt toe. Dit heeft gevolgen voor de kantorenmarkt; het type gebouw, de locaties en het aantal m². Bedrijven staan voor de uitdaging hun productieprocessen meer circulair en duurzaam vorm te geven. Door technologische innovaties worden medewerkers continue gevraagd bij te scholen en soms om te scholen omdat sommige banen ophouden te bestaan en andere banen veel openstaande vacatures hebben.

Dit alles is zichtbaar in de cijfers. Over het algemeen doet Leiden het hierbij goed. Het aantal banen in de stad nam over een periode van 10 jaar toe met bijna 18% tot ruim 70.000 banen. Een groot deel van deze groei kwam terecht bij de stuwende en nieuwe/innovatieve economie. Op het Bio Science Park was de groei in dezelfde periode zelfs ruim 40 %. De directe nieuwe banen door de kenniseconomie leidden ook tot indirecte nieuwe banen bij de even belangrijke verzorgende economie. Van installatiebedrijf tot taxibedrijf en van hotel tot accountant wordt geprofiteerd van de groei van de stuwende economie. De mooie groeicijfers brengen ook nieuwe uitdagingen met zich mee, zoals scholing voor voldoende arbeidskrachten, ruimte creëren om te ondernemen en urgente mobiliteitsvraagstukken.

De onder het economisch domein vallende programma's Binnenstad, Economie071 en Kennisstad hebben ook in 2017 bijgedragen aan de versterking van Leiden als stad van kennis en cultuur. Een sterke economie van stad en regio is van belang voor de leefbaarheid, de werkgelegenheid en de verdere stedelijke en regionale ontwikkeling.

Het programma Economie is onderverdeeld in 3 beleidsterreinen; ruimte om te ondernemen, het faciliteren en stimuleren van ondernemen en marketing en promotie van de stad. Deze 3 beleidsterreinen zijn onderverdeeld in 8 verschillende prestaties, en een aantal van deze prestaties hebben meerdere onderdelen. Van de 8 prestaties krijgen 7 een groen stoplicht en 1 een oranje stoplicht. Vrijwel alle prestaties worden hierna bij de beleidsterreinen toegelicht. De belangrijkste ontwikkelingen voor 2017 kunnen als volgt worden samengevat:

- de samenwerking binnen Economie 071 is verlengd tot en met 2020
- winkelcentrum Leiden Noord/Kooiplein is opgeleverd

- de Winkelnota Leidse Binnenstad 2018-2021 is door de gemeenteraad vastgesteld
- de partiële herziening van de Horeca-visie is door de gemeenteraad vastgesteld
- acties in verband met de uitvoering van de beleidsregels terrassen en het modelleboek gevelreclame en uitstallingen zijn uitgevoerd
- het aantal arbeidsplaatsen in Leiden kwam voor het eerst boven de 70.000 banen uit. Een stijging van 10.500 banen ten opzichte van 2006
- het Masterplan LBSP-Gorlaeus en het gelijknamige bestemmingsplan zijn door de gemeenteraad vastgesteld
- TNO Health en het instituut SRON gaan zich vestigen in Leiden
- er zijn succesvolle bijeenkomsten georganiseerd voor starters en ondernemers in het vastgoedonderhoud
- het in 2016 geopende centrum voor innovatie en ondernemerschap HUBspot is gegroeid en succesvol
- Innovation Quarter; besluitvorming over kapitaalstortingen en deelname Uniq heeft plaatsgevonden
- in een gezamenlijke campagne met universiteit, LUMC, gemeente Den Haag en Leiden Marketing is Leiden gekozen als European city of Science 2022 en is het hosten van het Europese wetenschapscongres ESOF voor 2022 binnengehaald
- samen met stadspartners heeft Leiden Marketing in 2017 het jaar van "De Stijl" geprogrammeerd en hiermee 125.000 bezoekers naar Leiden getrokken
- vele inspanningen uit het programma Binnenstad zoals opening Aalmarkt en herinrichting van de Haarlemmerstraat zijn in 2017 gerealiseerd
- in het programma Economie zijn twee indexcijfers met daaronder vele parameters opgenomen; de Index Economie 071 en de Leidse Binnenstad Index. Beide indexen zijn ook in 2017 weer gestegen.

Beleidsterrein 3A Ruimte om te ondernemen

Doelen en prestaties bij 3A Ruimte om te ondernemen

Doel	Prestatie	
3A1 Betere ruimtelijke mogelijkheden voor bedrijven en instellingen	3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling, beleidsuitvoering en advisering	⚠
	3A1.2 Doorontwikkeling Leiden Bio Science Park (LBSP)	✓

Prestatie 3A1.1 Regionale en lokale beleidsontwikkeling, beleidsuitvoering en advisering

Onder prestatie vallen in totaal 11 verschillende onderdelen. Hiervan krijgen 9 onderdelen een groen stoplicht, 1 een oranje en 1 rood.

Kantorenvisie Holland Rijnland

Dit onderdeel krijgt een groen stoplicht. De regionale kantorenvisie is in 2017 het uitgangspunt geweest voor renovatie, transformatie, sloop en nieuwbouw van kantoren in Leiden. De leegstand is de afgelopen jaren fors gedaald; van 14.5 % in 2012 tot 8.7 % in 2017. Op verzoek van de provincie Zuid-Holland wordt gewerkt aan een nieuwe kantorenvisie die in 2019 door Gedeputeerde Staten moet worden vastgesteld.

Economie 071

Krijgt een groen stoplicht. In 2017 hebben de 14 partners van Economie 071 hun economische samenwerking binnen Economie 071 verlengd tot en met 2020. Momentel worden binnen Economie071 negen projecten uitgevoerd en worden nieuwe projecten binnen de thema's Duurzaamheid, Arbeidsmarkt van de toekomst en Mobiliteit verkend.

Wijkeconomie

Groen stoplicht. Conform eerdere toezeggingen is de gemeenteraad geïnformeerd over wijkeconomie bij brief van 16 mei 2017. Verder is winkelcentrum Leiden Noord / Kooiplein opgeleverd en is gestart met de ontwikkeling van de winkelcentra Diamantplein en Kopermolen.

Retailvisie071

Ook de Retailvisie071 krijgt een groen stoplicht. De uitvoering van deze visie is in 2017 opgepakt. Op basis van de Retailvisie zijn per winkelgebied actieplannen voor de uitvoering van de actielijnen opgesteld. In 2018 worden deze actieplannen uitgevoerd is samenwerking met ondernemers.

Beleidskader winkelveorzieningen binnenstad

Een groen stoplicht voor dit onderdeel. In 2017 heeft de gemeenteraad de Winkelnota Leidse Binnenstad 2018-2021 vastgesteld. Met de start van een zogenaamd aanjaagteam is de uitvoering van de Winkelnota opgepakt.

Markten

Staat op groen. In 2017 heeft adviesbureau Seinpost het onderzoek afgerond, dat dient als basis voor het toekomstbestendig maken van de warenmarkten in het stadscentrum van Leiden. Hierin opgenomen is een meerjarig stappenplan voor de uitvoering in 2018 van de diverse activiteiten. Doel is om in samenwerking met de marktkoopliden, ondernemers Nieuwe Rijn en Centrummanagement Leiden, de markt in basis op orde te brengen en de aantrekkelijkheid en bekendheid van de markt te vergroten. In 2017 zijn ook de voorbereidingen verricht voor de formele verkiezing van een nieuwe Marktcommissie, samengesteld uit vertegenwoordigers van de marktkoopliden op de Leidse markt en de Centrale Vereniging van Ambulante Handel (landelijke koepel van de marktkoopliden). Effectuering hiervan vindt plaats begin 2018.

Standplaatsen

Krijgt een rood stoplicht. De evaluatie van het standplaatsenplan is pas eind 2017 opgestart. Invoering en implementatie van het nieuwe plan wordt eind 2018 verwacht.

Horeca-visie

Voor de Horeca-visie staat het stoplicht op groen. De gemeenteraad van Leiden heeft op 7 november 2017 besloten (Rv. nr. 17.0074) tot een tussentijdse partiële herziening van de ruimtelijk-economische horecavisie. De herziening betreft het gebied rond het water van de Nieuwe Rijn. Volgens de ruimtelijk-economische horecavisie gold een voorlopige horecastop voor dit gebied. Bij de partiële herziening heeft de gemeenteraad besloten om voor maximaal vijf bestaande panden in het Nieuwe Rijngebied medewerking te verlenen aan vestiging of uitbreiding van zelfstandige horeca in categorie I, I* of III**, dan wel een van het bestemmingsplan afwijkende mengvorm van winkel en horeca in categorie I. Aanleiding van de partiële herziening was de oplopende winkelleegstand in het gebied en de gelijktijdige constatering dat het gebied zeer gewild en geschikt is voor vestiging van horeca.

De gesprekken die in 2017 zijn gevoerd met detaillisten, horecaondernemers, vastgoedbeleggers en binnenstadsbewoners over de sfeergebieden in de binnenstad, ten behoeve van de Winkelnota, die eveneens op 7 november 2017 is vastgesteld (Rv. nr. 17.0075), gaven eveneens het beeld dat het gebied rond het water van de Nieuwe Rijn zich bij uitstek leent voor horeca als belangrijk onderdeel van de functiemix. De partiële herziening betreft een relatief geringe wijziging in het licht van de totale visie op restaurants, cafés, hotels, hostels e.d.

Beleidsregels terrassen

Hiervoor geldt een groen stoplicht omdat de in de begroting genoemde acties van het project Terrassen zijn uitgevoerd. Vrijwel alle terrassen zijn gecontroleerd en het grootste deel is in overeenstemming gebracht met de regelgeving. Hiervoor heeft intensieve communicatie plaatsgevonden met zowel Koninklijke Horeca Nederland afdeling Leiden als individuele ondernemers. Er is continu op dossierniveau afgestemd met de bestuurder (de burgemeester). Voor alle betrokkenen is sprake geweest van een intensief en tijdrovend proces. Het resultaat is echter wel dat de meeste terrassen nu op orde zijn of op orde komen (als er overgangstermijnen afgesproken zijn). Voor eind 2018 zal het doorlopen van het traject worden geëvalueerd.

Verordening ligplaatsen bedrijfs- en pleziervaartuigen

Dit onderdeel krijgt een oranje stoplicht omdat de planning niet is gehaald. De bedrijfs- en pleziervaartuigenverordening Leiden 2017 is in de zomer van 2017 voor inspraak ter inzage gelegd. Na verwerking van de inspraakreacties zal de conceptregelgeving in 2018 ter besluitvorming aangeboden worden aan de gemeenteraad. Uitwerking van deze regelgeving volgt na vaststelling in de raad.

Modellenboek gevelreclame & uitstallingen

Dit onderdeel krijgt een groen stoplicht en kan als volgt worden toegelicht.

- Gevelreclame

Door middel van een proactieve benadering richting winkeliers, pandeigenaren, verhuurder en makelaars zijn we bezig geweest om deze partijen te bewegen om zoveel mogelijk de gevelreclame, winkelpui en de uitstalling in overeenstemming te brengen met de regels uit het modellenboek. Hierbij is sprake van een nauwe samenwerking tussen het Projectbureau, Erfgoed Leiden en Omstreken en het Team Bouwtoezicht Handhaving en Veiligheid. Deze aanpak vereist een lange adem, maar heeft zijn eerste vruchten afgeworpen. Diverse gevels zijn met subsidie voor historische winkelpuien hersteld, een aantal gevelreclames is aangepast en winkeliers vragen vaker vooraf advies over nieuw aan te brengen gevelreclame. Deze integrale aanpak wordt gecontinueerd in 2018.

- Uitsallingen

Met de uitrol van het vernieuwde modellenboek met extra regels omtrent uitstallingen is in 2017 gestart in de Haarlemmerstraat. Hier is voor gekozen vanwege de herinrichting van de Haarlemmerstraat. Ondernemers waarbij de uitstallingen niet in orde waren zijn eerst op een positieve, persoonlijke manier benaderd. Na deze benadering is er een periode intensief gehandhaafd. Dit heeft een zichtbare verbetering in het straatbeeld gebracht. Er zijn minder of meer passende stoepborden en uitstallingen zijn ook in afmeting teruggebracht. Een en ander leidde ook tot de introductie van de originele Leidse bank. Het benaderen van ondernemers en handhaven op uitstallingen breidden we verder uit en wordt ook gecontinueerd in 2018.

Prestatie 3A1.2 Doorontwikkeling Leiden Bio Science Park

Deze prestatie kan een groen stoplicht krijgen omdat vrijwel alle doelen uit de begroting 2017 zijn behaald. Op de volgende punten is dit niet helemaal het geval :

- Het opstellen en vaststellen van een (conserverend) bestemmingsplan LBSP-Hippocrates is door ons stopgezet vanwege de besluitvorming over het busstation en verminderde urgentie door gewijzigde regelgeving.
- Het voorlopig ontwerp voor Reconstructie van de Openbare Ruimte en Infrastructuur kon niet worden opgesteld en afgerond. Oorzaken hiervan zijn de uitgevoerde verkeerstellingen, daarop gewijzigde verkeersprognoses, de uitbreiding in de projectopdracht met Sandiforddreef, Darwinweg en Sylviusweg en de samenhang met het project Leidse Ring Noord en Busstation. Medio 2018 zal een integraal schetsontwerp worden vastgesteld waarna op basis daarvan een kaderbesluit aan de gemeenteraad wordt voorgelegd.

De volgende hoogtepunten kunnen uit 2017 worden genoemd :

- Planologische ontwikkeling van Leiden Bio Science Park (LBSP). In 2017 werden door de gemeenteraad zowel het Masterplan LBSP-Gorlaeus als het gelijknamige bestemmingsplan vastgesteld. Dit is het sluitstuk van vijftien jaar planvorming. In 2002 werd hiervoor een planproces gestart met de Universiteit Leiden met onder meer als doel om het 'kenniscluster' te versterken in het Bio Science Park te vergroten. In 2005 werd hiervoor een regionaal plan vastgesteld en als uitwerking daarvan in 2008/2009 de lokale Masterplannen door de gemeenten Leiden, Oegstgeest en de Universiteit. Het Leidse Masterplan bleek voor de westelijke delen niet uitvoerbaar door onvoldoende verkeersontsluiting en stopzetten van de RijnGouwewijn. Na start uitvoering

van het project Ontsluiting Bio Science Park kon voor de westelijke gebiedsdelen een nieuw masterplan en bestemmingsplan worden opgesteld.

- European Medicines Agency. Leiden heeft volop meegedaan met het nationale bid om vanwege de Brexit de EMA uit Londen naar Nederland te halen. Na een spannende besluitvorming en uiteindelijk een loting is voor Amsterdam gekozen. Dit is erg goed nieuws voor Leiden en het Leiden Bio Science Park. Met 20 minuten reistijd van het nieuwe EMA kantoor verwachten wij dat er verschillende bedrijven vanuit Engeland naar Leiden zullen komen. Met diverse partners zoals de Ondernemersvereniging Leiden Bio Science Park, InnovationQuarter, NFIA, Expatcentre Leiden zijn we volop bezig meeverhuizende bedrijven en hun medewerkers te verleiden naar Leiden te komen. Een voorbeeld van een website <https://www.lifesciencesinwestholland.nl/>
- SRON Netherlands Institute for Space Research komt naar Leiden. Het instituut SRON met ongeveer 200 werknemers in Utrecht en Groningen maakt deel uit van de Nederlandse Organisatie voor Wetenschappelijk Onderzoek (NWO). De verhuizing van SRON-Utrecht is nodig omdat het huidige gebouw op de Uithof het einde van zijn levensduur nadert. De raad van bestuur van NWO en het bestuur van ruimteonderzoeksinstituut SRON hebben hun voorkeur uitgesproken voor het gezamenlijke aanbod van de Universiteit Leiden en de TU Delft. In dit aanbod gaat SRON-Utrecht over enkele jaren verhuizen naar een nieuw gebouw op de Science Campus van de Universiteit Leiden. De verhuizing biedt vele mogelijkheden voor samenwerking in de wetenschap, technologieontwikkeling en instrumentbouw. Zuid-Holland heeft een uniek ecosysteem op het gebied van ruimtevaart en aardobservatie. Het instituut past goed in de bestaande infrastructuur van de stad en zal aanleiding vormen de samenwerking in het spacecluster – met onder meer ESA/ESTEC – in deze regio verder te versterken. Het bid van de beide universiteiten heeft de steun van de gemeente Delft, de gemeente Leiden, de provincie Zuid-Holland, TNO, ESA ESTEC en de regionale industrie op het gebied van space. Na advies van de ondernemingsraden van SRON en NWO volgt in de loop van 2018 een definitief besluit van de raad van bestuur van NWO
- TNO heeft besloten het biomedisch onderzoeksteam met 75 arbeidsplaatsen van Zeist naar Leiden Bio Science Park te verplaatsen.

Verbonden partijen

Bij deze prestatie gaat het om de stichting Leiden Bio Science Park foundation waarin ondernemers, LUMC, Universiteit en gemeenten deelnemen om verdere groei van LBSP te stimuleren. Vanaf eind 2017 neemt de gemeente, volgens afspraak, niet langer deel aan de foundation (collegebesluit 12 december 2017, nr 17.0611).

Effectindicatoren bij 3A Ruimte om te ondernemen

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 3A1 Betere ruimtelijke mogelijkheden voor bedrijven en instellingen						
3A1.a Aantal arbeidsplaatsen in Leiden*	66.528	66.350	67.537	70.294	60.000	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.b Aantal bedrijfsvestigingen in Leiden*	7.403	7.775	8.664	9.627	5.100	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.c Percentage leegstand in kantoren in Leiden	13,1%	11,7%	10,8%	8,7%	11,5%	Kantorenmonitor Holland Rijnland
3A1.d Aantal arbeidsplaatsen op het Leiden Bio Science Park	17.328	18.008	18.274	18.739	18.523	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3A1.e Index Economie071 **	106	110	113	117	129	Economie071
3A1.f Percentage functiemenging***	55,0%	54,9%	55,3%	-	-	LISA (via wsjg)
3A1.g Verhouding tussen verwacht en gemeten Bruto gemeentelijk product****	-	-	-	-	-	Atlas voor gemeenten (via wsjg)
3A1.h Aantal vestigingen van bedrijven per 1.000 inwoners van 15 t/m 64 jaar***	84,5	88,6	97,9		-	LISA (via wsjg)
3A1.i Percentage demografische druk***	50,8%	51,1%	50,8%	50,9%	-	CBS (via wsjg)

* Het bedrijvenregister Zuid-Holland heeft de registratie verbeterd, waardoor nu meer arbeidsplaatsen en bedrijfsvestigingen in beeld zijn. De streefwaarden zijn daardoor niet meer te vergelijken met de realisatiewaarden. In de begroting 2018 is dit al aangepast; streefwaarde voor 2018 is 68.500 oplopend tot 70.000 in 2021.

** De Index Economie 071 is aangepast, met terugwerkende kracht zijn de cijfers herrekend naar een nieuw basisjaar 2012. De streefwaarden uit de begroting 2017 zijn daardoor niet meer te vergelijken met de realisatiewaarde die 2008 als basisjaar had. Zo was voor 2015 de oude index 125 en de nieuwe 110. In de begroting 2018 is dit verschil niet meer zichtbaar.

*** Het herziene Besluit Begroting en Verantwoording (BVV) 2015 stelt een aantal indicatoren voor alle gemeenten verplicht. Deze zijn te herkennen aan de wsjg aanduiding. Dit verwijst naar de plek waar alle indicatoren van alle gemeenten te vinden zijn: waarstaategemeente.nl. Gemeenten zijn verplicht de bron te hanteren die daar aangegeven staat. Dat maakt vergelijking tussen gemeenten mogelijk. Vanwege deze wettelijk opgelegde werkwijze zie we af van het opnemen van streefwaarden.

**** Deze BBV-indicator is geschrapt van de lijst met verplichte indicatoren en wordt daarom niet meer gemeten.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidssterrein 3B Faciliteren/stimuleren van ondernemen

Doelen en prestaties bij 3B Faciliteren/stimuleren van ondernemen

Doel	Prestatie	
3B1 Sterker ondernemersklimaat	3B1.1 Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden	✓
	3B1.2 Verbeteren aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap	✓
3B2 Meer kennisintensieve bedrijvigheid	3B2.1 Stimuleren en acquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken	✓

Prestatie 3B1.1. Faciliteren bedrijvigheid, starters en ondernemerschap in Leiden

Deze prestatie bestaat uit 8 verschillende onderdelen die allemaal een groen stoplicht hebben. Hieronder de belangrijkste informatie over 2017.

Handelshuis

Dit is conform de begroting uitgevoerd. Op deze plek werken diverse ondernemersorganisaties samen. Ook het Cultuurfonds, Leiden Marketing, het Centrummanagement en het Expat centre vinden hier hun thuisbasis. De gemeenschappelijke huisvesting leidt tot veel synergie in de samenwerking.

Regeldruk / dienstverlening ondernemers

In een brief van 28 juni 2016 (kenmerk Z16/3 16164) is de raad geïnformeerd dat over twee jaar de volgende Peiling Ondernemersklimaat (POK) uitgevoerd zou worden. In 2017 is dus geen POK geweest. Verder is over de onderzoeksresultaten van een regelluwe zone op 4 juli 2017 een brief aan de raad gestuurd. Vervolgens zijn in de 2de helft van 2017 twee gebieden geselecteerd om de pilot regelluwe zones uit te voeren: winkelcentrum Diamantplein en winkelcentrum IJsselkade. Looptijd is 2018 en 2019. Hierover is de raad op 16 januari 2018 geïnformeerd. Uitvoering vindt plaats in een samenwerkingsvorm waarbij ondernemers-vereniging, wijkvereniging, vastgoedeigenaren en gemeente (economie, ro, vergunningen, handhaving) een pilotgroep vormen waarin op een integrale manier gekeken kan worden naar initiatieven. Dit past bij een nieuwe manier van werken in het kader van de nieuwe omgevingswet.

Starters

Economie071 heeft op 26 september 2017 een succesvolle regionale startersbijeenkomst gehouden voor ZZP-ers. Er waren een flink aantal deelnemers. Er is nog geen alternatief voor het inmiddels beëindigde starterstprogramma op het Leiden Bio Science Park.

Aanbesteding overheidsopdrachten

Op maandag 6 november en woensdag 8 november zijn twee informatiemiddagen georganiseerd voor ondernemers in het vastgoedonderhoud. Vanuit Beheer is een presentatie gegeven over wat vastgoedbeheer precies doet en welke onderhoudsopdrachten voor de komende jaren op de markt gezet worden. Vanuit de afdeling Inkoop van Servicepunt71 is gepresenteerd hoe een aanbestedingstraject precies werkt en wat ondernemers kunnen doen om in aanmerking te komen voor de uitvoering van een opdracht. De reacties van de aanwezige ondernemers was zeer positief.

Cooperatief Leids Startersfonds

Het Leids Startersfonds financiert plannen van beginnende en bestaande ondernemers in retail, dienstverlening en/of horeca. Voorwaarde is dat de ondernemer een winkelpand in Leiden betreft. Initieel kwamen aanvragen met name uit het centrum, maar in 2017 is ook een nieuwe aanvraag in een buitenwijk gehonoreerd. Het betreft een onderneming die een belangrijke buurtfunctie vervult en zo de sociale cohesie in de wijk versterkt. Het uitstaande bedrag van de gemeente Leiden bedroeg bij aanvang 2017 € 100.491,87 en aan het eind van 2017 € 102.079,21. De eerste investering is volledig terugbetaald, ook de overige participanten zijn bij met hun betalingen.

HUBspot

HUBspot is inmiddels een succes. Het aantal in het pand gevestigde organisaties is inmiddels gegroeid tot 37 en er komt een veelvoud hiervan regelmatig op bezoek. Onder de bewoners zijn 22 start-ups. Hierbij zitten juist innovatieve starters van het domein life science. Door samenwerkingen aan te gaan met reeds bestaande initiatieven en door de continue groei in het eigen netwerk, worden er steeds meer events in het pand gehouden. Door de groei in deze lijn werken we verder aan het feit dat HUBspot Leiden hét centrum voor innovatie en ondernemerschap is van de Leidse regio. Nu HUBspot Leiden als project van Economie071

is gerealiseerd, de organisatie staat en de eerste resultaten zijn bereikt is het moment aangebroken om zelfstandig verder te groeien. In 2018 worden verschillende mijlpalen verwacht.

Bio Based Economy en Space

Met de komst van SRON en de summercourse International Space University Space Studies Program is de verwachting dat de ruimtevaartsector in Zuid Holland verstevigt. Provincie Zuid Holland onderzoekt samen met het ministerie van EZ en de gemeente Noordwijk hiervoor de mogelijkheden. De gemeente Leiden zit in de klankbordgroep.

Prestatie 3B1.2 Verbetering aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt en stimuleren ondernemerschap

Deze prestatie krijgt een groen stoplicht, Toelichting :

Maakbus

Na een succesvolle crowdfundingactie heeft Technolab de maakbus kunnen aanschaffen en kon zij daarmee de maakeducatie (zelf van alles maken door gebruik van allerlei materialen en gereedschappen, van een naaimachine tot een 3D printer en alles ertussen) techniek bij Technolab verder uitbouwen en richting de scholen brengen. Dit project is inmiddels afgerond, maar maakeducatie is een thema dat nog steeds verder door Technolab voor de scholen uitgevoerd wordt en verdieping krijgt.

Zorgpact Rijn gouwe

In 2016 heeft een bijeenkomst van Zorgpact plaats gevonden waarbij het netwerk van zorg rondom onderwijs & arbeidsmarkt vertegenwoordigd was. Zeer recent heeft MBO Rijnland het initiatief genomen tot oprichting van het Centrum voor Innovatief Vakmanschap Welzijn en Zorg. Met dit kenniscentrum zijn de doelstellingen die destijds in Zorgpact verwoord werden, behaald en zullen hierin verder vorm krijgen.

Prestatie 3B2.1 Stimuleren en aquisitie van kennisintensieve bedrijvigheid en netwerken

Deze prestatie krijgt het stoplicht groen. De verschillende onderdelen kunnen als volgt worden toegelicht.

InnovationQuarter

De besluitvorming over de kapitaalstortingen en deelname Uniq heeft in 2017 plaatsgevonden. Leidse startende bedrijven weten de fondsen van InnovationQuarter goed te vinden. In 2017 is een zestal Leidse bedrijven gefinancierd. Voor wat betreft de acquisities heeft InnovationQuarter flink meegeholpen met het bid voor de EMA. Ook was IQ betrokken bij de acquisitie van SRON , TNO Health en andere bedrijven in Leiden. Voorbeelden hiervan zijn: Atterbury, HMT en Nuvalow.

Medical Delta

In 2017 zijn er drie livinglabs gestart namelijk de OnderzoeksOK, Care Robotics en Rehabilitation Technology. In deze verschillende omgevingen kunnen patiënten, zorginstellingen en het bedrijfsleven in werkelijkheid nieuwe ontwikkelingen/producten testen. Vanwege hun tienjarig bestaan heeft Medical Delta een visitatiecommissie de opdracht gegeven om Medical Delta te evalueren. Dit heeft geleid in een positief rapport met aanbevelingen die in 2018 tot een iets andere koers kan gaan leiden. In het voorjaar heeft Medical Delta hun jaarevent in Leiden georganiseerd.

Expat Centre Leiden

In 2017 heeft het Expat Centre Leiden (ECL) zich verder ontwikkeld als vraagbaak en kenniscentrum voor internationals en bedrijven en haar 500^e inschrijving gedaan. Binnen Economie071 is de wens uitgesproken om de basisfinanciering voor het ECL tot en met 2020 te borgen op de begrotingen van de partners. Voor uitbreiding van de dienstverlening van het ECL tot een one-stop-shop is het beschikbare budget vooralsnog te beperkt. Deze ambitie leeft nog wel bij de aangesloten partijen van Economie071.

Regionaal investeringsprogramma

Via dit programma brengt Leiden de opgaven van de Leidse Campus (Leiden Bio Science Park en Stationsgebied) onder de aandacht bij de provincie, ministeries en de EU. In het programma zijn kernopgaven opgenomen voor vernieuwing van economie, verbindingen, energie en stad en omgeving. Hiermee initiëren we (financierings-)kansen en ontwikkelingen waarmee we onze concurrentiepositie verbeteren en een aantrekkelijkere omgeving kunnen creëren voor inwoners en bedrijven. Het gaat in de samenwerking vooral om het delen van kennis, afstemmen van projecten en het gezamenlijk ontwikkelen van 'bestuurlijke power' om projecten verder te brengen richting het Rijk en de EU. De provincie, de MRDH, de gemeenten en in sommige gevallen private partners zijn en blijven zelf eigenaar ('trekker') van de ingebrachte projecten. Onze deelname leidt er tevens toe dat we via dit platform en MRDH op een andere manier met het Rijk aan tafel kunnen zitten. Onderdeel van de deelname aan het programma heeft ertoe geleid dat Leiden ook participeert in het Vliegwiél Europa, een expertise netwerk welke kennis en ondersteuning biedt op het vlak van Europese subsidies. Doel van het Vliegwiél is aansluiting te vinden voor projecten op financiële kansen en mogelijkheden vanuit EU programma's.

Verbonden partijen

Het betreft bij dit beleidsterrein het Coöperatief Leids Startersfonds en Innovation Quarter. Zie verder bovenstaande toelichting bij de prestaties.

Effectindicatoren bij 3B Faciliteren/stimuleren van ondernemen

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 3B1 Sterker ondernemersklimaat						
3B1.a Aantal startende bedrijven in Leiden	770	1.311	1.634		310	Bedrijvenregister Zuid-Holland*
3B1.b Rapportcijfer ondernemersklimaat door ondernemers**	-	-	5,8	-	-	Peiling Ondernemersklimaat**

* Het bedrijvenregister Zuid-Holland heeft de registratie verbeterd, waardoor nu meer bedrijven in beeld zijn. De gegevens zijn met terugwerkende kracht aangepast. De streefwaarde is niet meer te vergelijken met de realisatiewaarden. De realisatiewaarde voor 2017 wordt eind 2018 verwacht.

** De peiling Ondernemersklimaat (POK) is in Leiden in 2016 voor het eerste gehouden. Deze enquête wordt om de twee jaar gehouden.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Beleidssterrein 3C Marketing en promotie

Doelen en prestaties bij 3C Marketing en promotie

Doel	Prestatie	
3C1 Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden	3C1.1 Citymarketing en stimuleren toeristische aantrekkelijkheid	✓
	3C1.2 Faciliteren Centrummanagement Leiden en marketing- en activiteitencampagne binnenstad	✓
	3C1.3 Inspanningen en programmasturing Binnenstad	✓

Prestatie 3C1.1 Citymarketing en stimuleren toeristische aantrekkelijkheid

Deze prestatie krijgt een groen stoplicht. Het betreft de uitvoering van activiteiten uit de uitvoeringsovereenkomst Leiden Marketing 2015-2018 en het meerjarige visiedocument van Leiden Marketing voor de citymarketing 'Leiden 2020', met de pijlers Cultuur, Kennis en Gastvrijheid.

Voor de citymarketing van Leiden zijn in 2017 diverse successen behaald. Zo hebben de universiteit, LUMC, de gemeenten Den Haag en Leiden en Leiden Marketing een gezamenlijke campagne/bieding verzorgd voor het binnenhalen van EuroScience Open Forum (ESOF) in 2022. Aan het hosten van dit prestigieuze Europese wetenschapscongres is de titel European City of Science verbonden. Dit betekent dat er in 2022 een groot en divers aantal wetenschappelijke congressen in Den Haag en Leiden worden georganiseerd, met naar schatting 5.000 deelnemers. Dit heeft een grote economische spin-off voor lokale ondernemers, hotels en (culturele) voorzieningen. Leiden Marketing heeft in dit samenwerkingsverband de coördinatie en penvoering verzorgd.

Voor de jaren 2017 en verder heeft Leiden Marketing, in samenwerking met de relevante Stadspartners en het Nederlands Bureau voor Toerisme en Congressen (NBTC), het programma van de themajaren ontwikkeld. Doel is het aantrekken van meer bezoekers, overnachtingen en toename van de bestedingen in de stad. Het jaar 2017 stond in het teken van De Stijl, waarmee werd gevierd dat in 1917 deze kunst- en cultuur beweging met de uitgave van het periodiek De Stijl door Theo van Doesburg in Leiden is gestart. Naast Leiden hebben diverse andere steden geparticipeerd. De Leidse programmering was succesvol, met ruim 125.000 bezoekers, waarvan de helft speciaal voor het Openlucht Museum De Lakenhal en Beelden in Leiden kwam. 10% van het totaal aantal bezoekers kwam van over de grens. Gezamenlijk gaven al die toeristen zes miljoen euro uit in Leiden. 2,5 miljoen euro kwam uit de portemonnee van de verblijfstoerist en 2 miljoen van de dagtoerist. De internationale bezoeker van dit themajaar genereerde voor Leiden zo'n 1,5 miljoen euro. In 2017 zijn de themajaren voor 2018/Water, 2019/Jonge Rembrandt en 2020/Mayflower 400 (Pilgrimjaar) verder voorbereid.

Leiden Marketing, Centrummanagement Leiden en de Cultuurmakelaar hebben in 2017, in samenwerking met de relevante Stadspartners, de festivals 'Signatures Cultuurweken' en 'Nacht van Kunst en Kennis' uitgevoerd, waardoor vele duizenden bezoekers naar de binnenstad zijn getrokken.

Prestatie 3C1.2 Faciliteren Centrummanagement Leiden en marketing- en activiteitencampagne binnenstad

Deze prestatie is conform de begroting uitgevoerd en krijgt een groen stoplicht.

Prestatie 3C1.3 Inspanningen en programmasturing Binnenstad

Deze prestatie kan worden voorzien van een groen stoplicht omdat alle inspanningen die zijn genoemd in de begroting 2017 zijn gerealiseerd of zijn gestart. Zie ook het bijzonder programma Binnenstad elders in de jaarstukken. Het gewaagde doel, het worden van beste binnenstad van Nederland in 2017, is echter niet bereikt.

Effectindicatoren bij 3C Marketing en promotie

Effectindicator	Realisatie				Streefwaarde 2017	Bron
	2014	2015	2016	2017		
Doel 3C1 Meer zakelijk en recreatief bezoek aan Leiden						
3C1.a Aantal arbeidsplaatsen in de bezoekerseconomie*	9.931	10.357	10.556	11.082	6.400	Bedrijvenregister Zuid-Holland
3C1.b Leidse Binnenstad Index	109	110	115	120	112	Gemeente Leiden

*Het bedrijvenregister Zuid-Holland heeft de registratie verbeterd, waardoor nu meer arbeidsplaatsen en bedrijfsvestigingen in beeld zijn. De streefwaarden zijn daardoor niet meer te vergelijken met de realisatiewaarden. In de begroting 2018 is dit aangepast.

Een overzicht van realisatie- en streefwaarden van de indicatoren (ook uit vorige begrotingen) staat op [LeideninCijfers](#).

Kaderstellende beleidsstukken

In 2017 zijn de volgende kaderstellende beleidsstukken vastgesteld:

- RV 16.0131 Masterplan LBSP-Gorlaeus
- RV 17.0075 Winkelnota Leidse binnenstad 2018 – 2021
- RV 17.0074 Tussentijdse partiële herziening van de ruimtelijk-economische horecavisie Nieuwe Rijngebied
- RV 17.0085 Verordening op de heffing en invordering van markt- en staangeld 2018
- RV 17.0091 InnovationQuarter: de deelname UNIQ BV en kapitaalstortingen

Programmabudget

Economie bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Vershil 2017
Ruimte om te ondernemen	Lasten	1.100	546	570	1.116	895	221
	Baten	-423	-455	-5	-460	-429	-31
Saldo		678	91	565	656	466	190
Faciliteren/Stimuleren van ondernemen	Lasten	4.656	2.272	1.060	3.332	2.876	456
	Baten	-21	0	-7	-7	-60	53
Saldo		4.635	2.272	1.052	3.325	2.816	509
Marketing en promotie	Lasten	3.044	2.491	358	2.849	2.776	73
	Baten	-854	-761	-2	-763	-894	131
Saldo		2.190	1.729	356	2.086	1.882	204
Programma	Lasten	8.801	5.309	1.988	7.297	6.547	750
	Baten	-1.298	-1.216	-14	-1.230	-1.383	153
Saldo van baten en lasten		7.502	4.093	1.973	6.066	5.164	902
Reserves	Toevoeging	2.379	641	0	641	641	0
	Onttrekking	-3.578	-641	-1.453	-2.095	-1.524	-570
Mutaties reserves		-1.199	0	-1.453	-1.453	-883	-570
Resultaat		6.303	4.093	520	4.613	4.281	332

Reserves programma 3 bedragen x € 1.000,-		Rekening 2016	Begroting 2017	Wijziging Begroting	Begroting 2017 na wijziging	Rekening 2017	Vershil 2017
Reserve Cofinancieringsfonds Kennisstad	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-50	0	0	0	0	0
Saldo		-50	0	0	0	0	0
Reserve programma Binnenstad P3	Toevoeging	391	641	0	641	641	0
	Onttrekking	-1.033	-641	-383	-1.024	-864	-160
Saldo		-642	0	-383	-383	-223	-160
Reserve economische impulsen Kennisstad P3	Toevoeging	1.988	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-1.767	0	-1.070	-1.070	-660	-411
Saldo		221	0	-1.070	-1.070	-660	-411
reserve grondexploitaties P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-570	0	0	0	0	0
Saldo		-570	0	0	0	0	0
Reserve risico's bijzondere projecten P3	Toevoeging	0	0	0	0	0	0
	Onttrekking	-158	0	0	0	0	0
Saldo		-158	0	0	0	0	0
Totaal	Toevoeging	2.379	641	0	641	641	0
	Onttrekking	-3.578	-641	-1.453	-2.095	-1.524	-570
Reserves programma 3		-1.199	0	-1.453	-1.453	-883	-570

Toelichting op beleidsterreinen met financiële afwijkingen (op de lasten en/of baten) > € 250.000

Ruimte om te ondernemen

De Economische Agenda bestaat uit meerjarig incidenteel budget waarvan de raad jaarlijks wordt voorgesteld om het restant naar het volgend begrotingsjaar over te hevelen. Van het budget voor de Economische Agenda voor 2017 is bijna € 200.000 niet uitgegeven. Dit zal worden betrokken bij het bestemmingsvoorstel.

Faciliteren/Stimuleren van ondernemen

De raad heeft in 2017 besloten een voorziening in te stellen voor de deelname aan UNIQ en Innovation Quarter. De daadwerkelijke kapitaalstortingen zijn echter doorgeschoven naar 2018. Doordat de voorziening nog niet is gevormd, is er een onderschrijding binnen faciliteren/stimuleren van ondernemen van €233.000. Om in 2018 de vorming van de voorziening te kunnen dekken, zal dit bedrag worden betrokken bij het bestemmingsvoorstel.

Verder zorgt de correctie van de doorbelaste gemeentebrede overhead op de prestatie faciliteren/stimuleren van ondernemen voor een voordeel van ongeveer €240.000. Met ingang van 2017 is de financiële wetgeving (BBV) voor de verslaglegging van de overhead gewijzigd, waardoor deze voortaan moet worden verantwoord op het programma overhead, Vpb en onvoorzien. Dit heeft tot de opgave geleid om in de realisatie binnen de betreffende programma's de overhead te elimineren uit uurtarieven voor investeringen en/of overige projecten waar dit niet meer is toegestaan. Dit leidt in 2017 tot een per saldo neutrale correctie op de gerealiseerde lasten binnen enerzijds de relevante programma's en anderzijds het programma Overhead, Vpb en onvoorzien. Binnen die relevante programma's ontstaan nu voordelen omdat er minder mag worden doorbelast dan begroot. Op het programma Overhead, Vpb en onvoorzien ontstaat het corresponderende nadeel.

Marketing en promotie

In 2017 is € 131.000 meer aan opbrengsten toeristenbelasting binnengekomen dan geraamd. Conform bestaande afspraken wordt dit voordeel volledig doorgezet naar het Ondernemersfonds Leiden. Via een trekkingsrecht van het Hoteloverleg Leiden worden deze middelen besteed aan activiteiten van Leiden Marketing. Deze regeling wordt in 2020 geëvalueerd.

Toelichting op afwijkingen Reserves

Reserve Programma Binnenstad

Naast de gerealiseerde projecten die onder Programma Binnenstad vallen zijn er ook projecten die in 2017 gestart zijn maar afgerond worden in 2018 zoals Leiden Festivals en bruggen bekenen kleur. Voor andere projecten zoals het realiseren van banieren of het waterplein worden de werkzaamheden in 2018 verder uitgewerkt. Hierdoor is in 2017 minder aan de reserve onttrokken dan begroot.

Reserve economische impulsen

Zoals hierboven is toegelicht heeft de raad besloten een voorziening in 2017 in te stellen voor de deelname aan UNIQ en Innovation Quarter. De daadwerkelijke kapitaalstortingen vinden echter plaats in 2018. De onttrekking van € 233.000 zal in 2018 plaatsvinden. De economische agenda bestaat uit meerjarig incidenteel budget waarvan het restbudget ieder jaar wordt overgeheveld. Dit jaar is er ongeveer € 180.000 minder onttrokken uit de reserve economische impulsen. In het bestemmingsvoorstel wordt voorgesteld om de geraamde onttrekkingen over te hevelen naar 2018.

INVESTERING

Overschrijdingen op investeringskredieten

Binnen dit programma zijn per 31-12-2017 geen overschrijdingen op investeringskredieten.

Toelichting op investeringskredieten ouder dan drie jaar die niet afgesloten worden bij de jaarrekening 2017

7100740 programma Binnenstad 2015-2018

Programma Binnenstad is nog niet afgerond, krediet dient meegenomen te worden naar 2018. Het krediet wordt in 2018 nog gebruikt.

7100540 elektrische installatie vrijdagmarkt

Vervanging van de bestaande installatie is nog steeds noodzakelijk. In plaats van een uitbreidingstraject moet in 2018 een vervangingstraject worden gestart. Het krediet kan om deze reden niet worden afgesloten.

4

Bereikbaarheid